

Мирјана З. Раговић
Универзитет у Београду
Правни факултет у Београду
mirjanam@ius.bg.ac.rs
ORCID ID: 0000-0003-1700-6495

НОВА ПРАВИЛА О ПРОЦЕНИ КРЕДИТНЕ СПОСОБНОСТИ КОРИСНИКА ФИНАНСИЈСКЕ УСЛУГЕ*

Сажетак: У раду је ипужена деиална анализа иправила нової Закона о заициии корисника финансијских услуа из 2025. године, која уређују ипроцену кредитне сиособности корисника финансијске, односно кредитне услуге. Први део рада је уводної карактера и садржи објашњење ијојма кредитне сиособности, имајући у виду њеїов развој од субјективної до објективної схваїања. У другом делу је иприказан законодавни иприсїуї реїулаииви ипроцене кредитне сиособности у Србији, од усвајања Закона о облиационим односима до данас. Трећи део рада иосвећен је исиїраживању обавезе банке да ипроцени кредитну сиособност корисника, а иособно ироменама у иїоледу домена ипримене ие обавезе и конкретизиације ипредмета обавезе. У четвртиом делу рада обрађена је новоуведена забрана за банку да закључи уївор о кредитним услугама са корисником који није кредитно сиособан. Пеиїи део рада анализира иравни иоложај корисника чија је ипроцена кредитне сиособности укључивала корицићење ипрофилсања. У иоследњем, шестом делу рада изложене су иравне иоследице иовреде нових иправила о ипроцени кредитне сиособности из уїла банке и корисника финансијске услуге. Ауиїор закључује да је новим законом унаиређена реїулаиива ипроцене кредитне сиособности, чиме овај инстиїуиї иїостиаје далеко значајнији инстиїуменї заицииие корисника, иако бројна ииїања остиају оиворена, иако да захїевају уједначено иїумачење и ипримену.

Кључне речи: Кредити, Кредитне услуге, Кредитна сиособност, Процена кредитне сиособности, Заициииа корисника финансијских услуга.

* Рад представља резултат пројекта Правног факултета Универзитета у Београду „Проблеми стварања, тумачења и примене права” за 2025. годину.

1. УВОД

Нови Закон о заштити корисника финансијских услуга почео је да се примењује средином 2025. године. Једна од значајних новина које уводи јесте детаљна регулатива процене кредитне способности корисника финансијске услуге, коју банка има обавезу да спроведе пре него што са корисником закључи уговор о кредитним услугама, али и приликом сваког повећања кредитног задужења. Новим законским одредбама уређена је садржина обавезе и начин процене кредитне способности, забрана закључења уговора са корисником који није кредитно способан, као и последице негативног резултата процене. С обзиром на то да резултат процене кредитне способности може да доведе до одбијања закључења уговора са одређеним корисником, док неправилна процена може да утиче на судбину закљученог уговора о кредитним услугама, реч је значајном институту који захтева детаљну правну анализу. Циљ рада састоји се у свеобухватном истраживању новоуведеног правног режима процене кредитне способности, уз указивање на потенцијалне проблеме у његовој примени и поређење са релевантним директивама Европске уније, чија решења је српски законодавац настојао да имплементира.

2. ПОЈАМ КРЕДИТНЕ СПОСОБНОСТИ: ОД СУБЈЕКТИВНОГ ДО ОБЈЕКТИВНОГ СХВАТАЊА

Кредитна способност се у различитим правним системима означава различитим терминима. У праву Европске уније употребљава се израз „кредитна достојност” (*creditworthiness*), као да корисник треба да буде „достојан кредита” да би му га банка одобрила. Насупрот томе, у праву САД говори се о корисниковој „способности да отплати”, односно врати кредит (*ability to repay*). Различита употреба терминологије на први поглед наводи на закључак да се појам кредитне способности не схвата на исти начин у наведеним правним системима. С једне стране, бити достојан кредита указује на субјективан, индивидуалистички приступ у коме се обраћа пажња не само на финансијску и економску ситуацију корисника, него можда чак и више на његове моралне квалитете који га чине достојним поверења, тј. кредита.¹ С друге стране, бити способан да се отплати кредит упућује на искључиво објективан приступ, лишен било какве моралне оцене, у коме се једино придаје значај корисниковој финансијској и економској ситуацији,

¹ Noah Vardi, *Creditworthiness and ‘Responsible Credit’: A Comparative Study of EU and US Law*, Leiden (The Netherlands) 2022, стр. 16; Hans-W. Micklitz, Peter Rott, „§ 53 Verbraucherschutz”, *Handbuch des EU-Wirtschaftsrechts* (Markus Ludwigs), Band 1, C.H. Beck, München 2025, Rn. 452.

односно објективним могућностима враћања кредита и плаћања пратећих накнада у складу са уговором.²

Субјективно схватање блиско је изворној природи кредита, као односа између банке и корисника, који почива на поверењу, а у коме је укоренењено и само његово име – од латинске речи *credo, credere* која значи веровати, имати поверење.³ И заиста, у почетним фазама развоја банкарске делатности одобравање кредита јесте у највећој мери зависило од процене личности корисника – његове поузданости, одговорности, савесности, па и моралности. Међутим, такав модел пословања банака био је могућ у малим заједницама у којима банкарски службеник познаје или може једноставно да се распита о личности потенцијалног корисника,⁴ али је постао неодржив након омасовљења ове банкарске услуге захваљујући тзв. либерализацији, односно демократизацији кредитирања.⁵ Данас, у условима знатно веће потражње за кредитима и порастом урбанизације, субјективан приступ у испитивању кредитне достојности морао је да уступи место објективизираној процени способности корисника да отплати кредит у складу са уговором.⁶ Према томе, иако у праву Европске уније још увек опстаје термин „кредитна достојност” његово значење је објективизирано и изједначено са финансијском и економском способношћу корисника да врати кредит у складу са уговором.

Имајући наведено у виду, показује се да је у савременим условима употреба израза „кредитна способност” уместо „кредитне достојности” примеренија, будући да јасније указује на одсуство било какве моралне процене личности корисника кредита. Сасвим у складу са тим, у српском праву се још од 2011. године, када је донет сада већ стари Закон о заштити корисника финансијских услуга, уврежио термин „кредитна способност” у значењу способности, односно финансијске и економске објективне могућности корисника кредита да благовремено и уредно испуњава своје обавезе из уговора о кредиту.⁷

3. РАЗВОЈ РЕГУЛАТИВЕ ПРОЦЕНЕ КРЕДИТНЕ СПОСОБНОСТИ

Закон о облигационим односима (у даљем тексту: ЗОО), као основни извор приватноправних правила о уговору о кредиту, не помиње кредитну

² Реч је о способности корисника да себи „приушти” кредит. Вид. N. Vardi, стр. 16.

³ Упор. N. Vardi, стр. 1.

⁴ Nakita Q. Cuttino, „Presumption of Creditworthiness”, Michigan Law Review 2025 (forthcoming), <https://ssrn.com/abstract=5169842>, стр. 10.

⁵ Упор. N. Vardi, стр. 4.

⁶ N. Q. Cuttino, стр. 12 и даље; Iveta Lajosova, „Assessment of the Consumer’s Ability to Repay a Consumer Loan”, *Technium Social Sciences Journal* 44/2023, стр. 731.

⁷ Упор. Cosima Möller, „BGB § 505a Pflicht zur Kreditwürdigkeitsprüfung bei Verbraucherdarlehensverträgen”, *BeckOK BGB* (Wolfgang Hau, Roman Poseck), 74. Edition, C.H. Beck, München 2025, Rn. 10; I. Lajosova, стр. 731.

способност, па самим тим не предвиђа ни обавезе банке у вези са њеном проценом.⁸ То је и разумљиво, имајући у виду да се и у упоредном праву свест о потреби регулисања обавезе процене кредитне способности корисника пре одобравања кредита развила тек касније, више деценија након доношења српског ЗОО.⁹ На први поглед се чини да је процена кредитне способности природно саставни део процеса одобравања кредита. Логично је да банка има интерес да се бави тим питањем како би одмерила поверилачки ризик (кредитни ризик) скопчан са закључењем конкретнoг уговора о кредиту и сходно томе, прилагодила своју понуду или одбила да одобри кредит кориснику.¹⁰ Отуда, делује само по себи разумљиво да банку није потребно законом обавезивати да процењује кредитну способност клијента, јер то она свакако чини у свом интересу и нема разлога да себи нашкоди одобравањем кредита кориснику који вероватно неће моћи да га отплати.

Међутим, глобална финансијска криза од 2008. године показала је да претходна промишљања нису сасвим тачна.¹¹ Испоставило се да су банке итекако спремне да се упусте у неодговорно кредитирање, у смислу одобравања кредита корисницима за које није вероватно да ће бити способни да благовремено и уредно испуњавају своје уговорне обавезе. Оне су то чиниле масовно захваљујући уговарању обезбеђења својих потраживања помоћу хипотека, уз прилагођавање услова уговора повећаном кредитном (поверилачком) ризику (на пример, кроз вишу номиналну каматну стопу и сл.).¹² Ипак, када се ризик у великом броју случајева реализовао, а корисници престали да отплаћују кредит, дошло је до масовног активирања хипотека што је утицало на пад тржишне вредности непокретности услед повећане понуде, а последично и до немогућности потпуног намирења потраживања банака из уговора о кредиту. Осим негативних економских последица, поменуто активирање хипотека изазвало је и социјалне проблеме, с обзиром на то да је значајан број хипотека био успостављен на непокретностима у

⁸ Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/1978, 39/1985, 45/1989, 57/1989, *Службени лист СРЈ*, бр. 31/1993, *Службени листник РС*, бр. 18/2020, чл. 1065-1068.

⁹ Пре глобалне финансијске кризе од 2008. године судови у САД су сматрали да давалац кредита једино треба да води рачуна о себи, јер он нема фидуцијарне дужности према кориснику кредита, и не треба да има обавезу да испитује корисникову способност да отплати кредит. Више вид. John Pottow, „Ability to Pay”, *Berkeley Business Law Journal* vol. 8, no. 2, 2011, стр. 177 и даље. О развоју обавезне процене кредитне способности у праву САД више вид. Adam J. Levitin, „The New Usury: The Ability-to-Repay Revolution in Consumer Finance”, *George Washington Law Review* vol. 92, no. 2, 2024, стр. 459 и даље; Patricia A. McCoy, Susan M. Wachter, „Why the Ability-to-Repay Rule Is Vital to Financial Stability”, *Georgetown Law Journal* vol. 108, no. 3, 2020, стр. 660 и даље.

¹⁰ N. Vardi, стр. 4.

¹¹ P. A. McCoy, S. M. Wachter, стр. 651; N. Vardi, стр. 4.

¹² Упор. P. A. McCoy, S. M. Wachter, стр. 651 и 655.

којима корисници станују (стамбене непокретности). Поучени искуством глобалне финансијске кризе регулатори широм света почели су да прописују обавезе банке у вези са проценом кредитне способности корисника пре одобравања кредита.¹³ Сада је јасно да ово питање не сме да буде препуштено искључиво тржишним механизмима, већ захтева посебна правила која ће усмеравати банке ка тзв. одговорном кредитирању и заштити кориснике од прекомерног задуживања.¹⁴

У Србији је питање кредитне способности по први пут законски регулисано 2011. године у оквиру старог Закона о заштити корисника финансијских услуга (у даљем тексту: ЗЗКФУ).¹⁵ Изворном верзијом ЗЗКФУ из 2011. године уређена је једино обавеза банке да процени кредитну способност корисника. Накнадним изменама из 2014. године додатно су уведена основна правила у вези са базом података о задужености корисника. Нови Закон о заштити корисника финансијских услуга из 2025. године, који је почео да се примењује од 1. јула 2025. године, битно мења регулативу процене кредитне способности.¹⁶ У њему је обавеза процене кредитне способности знатно детаљније уређена, а уведене су и две нове групе правила које се тичу посебних права корисника у случају процене кредитне способности профилисањем и забране закључења уговора са корисником који није кредитно способан. Уз то, нови закон задржава одредбе о бази података о задужености корисника, али додатно овлашћује Народну банку Србије да ближе уреди начин успостављања, организовања, финансирања и рада те базе.

Захваљујући уведеним новинама, на основу ЗЗКФУ из 2025. године процена кредитне способности постаје далеко значајнија како за банке, тако и за потенцијалне кориснике кредита. Притом је циљ нових правила о процени кредитне способности двојак: с једне стране, она би требало да повећају степен заштите корисника од прекомерног задуживања, док би с друге, требало да умање подстицаје за банке да се упуштају у неодговорно одобравање кредита са могућим далекосежним последицама по финансијску стабилност.¹⁷

¹³ Више вид. J. Pottow, стр. 189 и даље.

¹⁴ У том смислу, правила о обавезној процени кредитне способности имају за циљ да се сузбије пракса предаторског одобравања кредита и злоупотребе слободе одобравања кредита (енгл. *predatory and abusive lending practices*). Више вид. J. Pottow, стр. 183.

¹⁵ Закон о заштити корисника финансијских услуга – ЗЗКФУ из 2011. године, *Службени гласник РС*, бр. 36/2011, 139/2014, чл. 18.

¹⁶ Закон о заштити корисника финансијских услуга – ЗЗКФУ из 2025. године, *Службени гласник РС*, бр. 19/2025, чл. 23-26.

¹⁷ Упор. Moritz Renner у: Stefan Grundmann (Hrsg.), *Bankvertragsrecht: Grundlagen und Commercial Banking – Kommentar*, Band 1, De Gruyter, Berlin – Boston 2020, стр. 1169; Christoph Andreas Weber у: Hartmut Oetker (Hrsg.), *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Band 2, 9. Auflage, C.H. Beck, München 2023, BGB § 505a, Rn. 1; C. Möller, BGB § 505a Rn. 2; P. A. McCoy, S. M. Wachter, стр. 652. О последицама неодговорног одобравања кредита по финансијску стабилност више вид. P. A. McCoy, S. M. Wachter, стр. 658 и даље.

Важећа правила представљају резултат усклађивања српског права са правом Европске уније у овој области. У Европској унији је процена кредитне способности потрошача уређена у две директиве: 1) Директиви (ЕУ) 2023/2225 о потрошачким кредитима¹⁸ и 2) Директиви 2014/17/ЕУ о стамбеним потрошачким кредитима, са последњим изменама из 2023. године.¹⁹ Насупрот комунитарном праву, у српском праву се у овом погледу не прави разлика између стамбених и осталих кредита, тако да су правила о процени кредитне способности иста за све врсте кредита са корисницима финансијских услуга. Иако правни режим потрошачких кредита успостављен Директивом (ЕУ) 2023/2225, треба да почне да се примењује у државама чланицама тек од 20. новембра 2026. године, у Србији су правила те Директиве имплементирана у ЗЗКФУ из 2025. године са почетком примене већ од 1. јула 2025. године.²⁰

4. ОБАВЕЗА ПРОЦЕНЕ КРЕДИТНЕ СПОСОБНОСТИ

Обавеза процене кредитне способности постојала је и у старом ЗЗКФУ из 2011. године. Према тим правилима, банка или давалац лизинга имали су обавезу да процене кредитну способност корисника финансијске услуге пре закључења уговора о кредиту, уговора о дозвољеном прекорачењу рачуна, уговора о издавању и коришћењу кредитне картице или уговора о лизингу, односно приликом сваког уговореног повећања кредитног задужења, на основу података које корисник достави и увида у базу података о задужености корисника.²¹ У новом ЗЗКФУ из 2025. године наведено основно правило

¹⁸ Directive (EU) 2023/2225 of the European Parliament and of the Council of 18 October 2023 on credit agreements for consumers and repealing Directive 2008/48/EC – Consumer Credit Directive (EU) 2023/2225, *Official Journal of the European Union* L 2023/2225, 30.10.2023.

¹⁹ Directive 2014/17/EU of the European Parliament and of the Council of 4 February 2014 on credit agreements for consumers relating to residential immovable property and amending Directives 2008/48/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010 (са последњим изменама из 2023. године) – Mortgage Credit Directive 2017/17/EU, *Official Journal of the European Union* L 60, 28.2.2014, pp. 34–85.

²⁰ Отуда, за разлику од појединих европских земаља које и даље примењују блага правила о процени кредитне способности када је реч о, на пример, малим износима кредита (на пример, до 200 евра), српски законодавац не познаје сличне изузетке. Према томе, у српском праву дужности банке у вези са проценом кредитне способности постоје код сваког кредита са корисником финансијске услуге, без обзира на износ, теретност и рок отплате кредита. Тако ће се правила о процени кредитне способности примењивати и на уговоре о кредиту код којих је укупан износ кредита мали (на пример, мањи од 20.000 динара), и на бестеретне уговоре о кредиту код којих корисник нема обавезе плаћања камате нити другог терета, и на уговоре о кредиту са изразито кратким роком отплате (на пример, краћим од три месеца).

²¹ ЗЗКФУ из 2011. године, чл. 18 ст. 1 и 2.

је задржано, али уз значајне допуне, које се тичу домена примене правила и предмета обавезе.

4.1. Домен примене правила о обавези процене кредитне способности

За разлику од ЗЗКФУ из 2011. године који је користио технику набрајања уговора за које постоји обавеза претходне процене кредитне способности, у важећем ЗЗКФУ ова обавеза је прописана за „уговоре о кредитним услугама” и уговор о лизингу, које банка, односно давалац лизинга закључују са корисником финансијске услуге, а који потпадају под домен примене закона.²² Притом, појам уговора о кредитним услугама није ближе дефинисан. Закон једино садржи дефиницију кредитних услуга које обухватају услуге по основу уговора о кредиту, уговора о кредитној картици, уговора о дозвољеном прекорачењу и по основу недозвољеног прекорачења.²³ Из тога произлази да у уговоре о кредитним услугама неспорно спадају уговор о кредиту, уговор о кредитној картици и уговор о дозвољеном прекорачењу, док је третман недозвољеног прекорачења на први поглед споран.

Наиме, законодавац само код недозвољеног прекорачења не говори о уговору као основу пружања кредитних услуга, већ питање природе основа недозвољеног прекорачења оставља отвореним. Отуда, на први поглед, примена обавезе процене кредитне способности на случај недозвољеног прекорачења рачуна зависи од утврђивања врсте правног односа који тим поводом настаје између корисника и банке. Другим речима, у случају да је њихов однос заснован на уговору, онда пре сваког недозвољеног прекорачења рачуна банка има обавезу да процени кредитну способност корисника уз поштовање и свих других правила с тим у вези. Имајући у виду да је у правној теорији аргументовано прихваћено становиште да недозвољено прекорачење рачуна почива на уговору који се закључује *ad hoc*, поводом конкретного платног налога корисника који се квалификује као понуда за закључење уговора,²⁴ треба сматрати да и недозвољено прекорачење рачуна представља уговор о кредитним услугама, због чега се и тада примењују правила о обавезној процени кредитне способности.

У праву Европске уније обавеза процене кредитне способности примењује се и на недозвољено прекорачење рачуна,²⁵ али је државама чланицама

²² ЗЗКФУ из 2025. године, чл. 3.

²³ ЗЗКФУ из 2025. године, чл. 2 ст. 1 тач. 1.

²⁴ Мирјана Радовић, *Плајни њромей – Право банкарских њлајних услуга*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд 2016, стр. 244 и 245.

²⁵ Consumer Credit Directive (EU) 2023/2225, Recital 62. У случају да банка од корисника захтева да одмах врати кредит одобрен у недозвољеном прекорачењу рачуна, постоји

дата опција да искључе примену у том случају.²⁶ Међутим, српски законодавац није експлицитно искористио ову опцију, из чега треба закључити да се ипак определио да остане при основном режиму, који правилима о обавези процене кредитне способности обухвата и недозвољено прекорачење рачуна. Наведени закључак утемељен је и у образложењу Предлога ЗЗКФУ од 25.11.2024. године, где се изричито наглашава опредељење законодавца да обавезу процене кредитне способности прошири и на недозвољено прекорачење рачуна.²⁷

Код наведених врста уговора са корисником финансијске услуге обавеза процене кредитне способности постоји пре закључења уговора, али и приликом сваког повећања кредитног задужења. Дакле, чак и када је повећање кредитног задужења незнатно (на пример, мање од 10% од укупног износа дотадашњег задужења) или мале вредности (на пример, мање од 200 евра), свеједно се примењују правила о обавези процене кредитне способности.²⁸ Изложено решење није у потпуности у складу са директивама ЕУ, будући да се према њиховим правилима кредитна способност обавезно поново процењује само ако треба да дође до значајног повећања укупног износа кредита, а не код сваког повећања кредитног задужења.²⁹ Једино у случају измена уговора због проблема у отплати, српски законодавац за примену правила о обавези процене кредитне способности захтева *знајтно њовећање* укупног износа који корисник треба да плати.³⁰

Законом је јасно наглашено да обавеза процене кредитне способности мора да се изврши пре закључења уговора о кредитним услугама. Међутим, када је реч о повећању кредитног задужења, правило није сасвим јасно. Према ЗЗКФУ из 2025. године: *„Ако се ујговорне сњране након закључења ујговора из сњтава 1. овој члана сајласе да се задужење корисника њовећа – давалац услуга дужан је да њоново њпроцени кредитњну сњособносњи њој корисника.“*³¹ Из тако формулисаног правила, могао би да се изведе погрешан закључак да уговорне стране прво постижу сагласност и мењају уговор у правцу повећања задужења корисника, да би тек након тога постојала обавеза поновне

ризик да он неће моћи да плати. Из тог разлога је као основно правило уведено да се процена кредитне способности врши и код недозвољеног прекорачења рачуна.

²⁶ Consumer Credit Directive (EU) 2023/2225, Art. 2(4)(b).

²⁷ Образложење Предлога закона о заштити корисника финансијских услуга од 25.11.2024. године, стр. 60, доступно на: http://www.parliament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/predlozi_zakona/14_saziv/2813-24.pdf.

²⁸ Супротно вид. С. А. Weber, BGB § 505a, Rn. 10.

²⁹ Consumer Credit Directive (EU) 2023/2225, Art. 18(10); Mortgage Credit Directive 2017/17/EU, Art. 18(6); M. Renner, стр. 1170; С. Möller, BGB § 505a Rn. 12.

³⁰ ЗЗКФУ из 2025. године, чл. 44 ст. 4. Слично правило садржи Директива (ЕУ) 2023/2225 о потрошачким кредитима. Вид.: Consumer Credit Directive (EU) 2023/2225, Art. 35(1).

³¹ ЗЗКФУ из 2025. године, чл. 23 ст. 2.

процене кредитне способности. Међутим, пошто је наведено правило имплементирано из комунитарног права, где је јасно прописано да се у овом случају поновна процена кредитне способности обавезно врши пре него што давалац кредита одобри повећање укупног износа кредита,³² треба га тумачити у складу са директивама ЕУ. Према томе, приликом повећања кредитног задужења, обавеза поновне процене кредитне способности постоји пре уговарања било какве измене уговора у том правцу.

4.2. Предмет обавезе – процена кредитне способности

У вези са предметом обавезе процене кредитне способности правила ЗЗКФУ из 2025. године садрже бројне новине и допуне у односу на ранији ЗЗКФУ из 2011. године. Сада је законом прецизирано: а) чију кредитну способност банка мора да процени, б) у чијем интересу се врши процена, в) на којим подацима се заснива процена, г) који су могући извори података и д) да ли је потребно додатно проверити прибављене податке.

Процена кредитне способности врши се у односу на корисника финансијске услуге који би закључењем уговора преузео обавезу плаћања и на тај начин се задужио у односу на банку. Исто важи за корисника чије би се задужење из постојећег уговора повећало у случају прихватања предложених измена уговора. Изложена правила су постојала и пре новог ЗЗКФУ из 2025. године.³³ Оно што нова регулатива доноси јесте појашњење чију кредитну способност треба процењивати када више лица заједно жели да закључи уговор са даваоцем услуга. Према изричитом законском правилу: *„Ако је један захтев за закључење уговора заједнички поднело више корисника, давалац услуга дужан је да сироведе процену кредитне способности на основу заједничке способности тих корисника да извршавају обавезе из уговора.”*³⁴ Из цитираног правила није сасвим јасно када ће се сматрати да је захтев за закључење уговора поднет „заједнички”. Чини се да треба сматрати да је захтев заједнички, те да се кредитна способност утврђује обједињено на основу заједничке способности свих тих корисника, само ако они на основу датог уговора преузимају солидарну одговорност за новчане обавезе према даваоцу услуга. У супротном, ако је њихова одговорност подељена, нема оправдања за обједињену процену њихове заједничке кредитне способности, већ за сваког корисника посебно треба испитати кредитну способност у погледу конкретне новчане обавезе коју планира да преузме.

³² Consumer Credit Directive (EU) 2023/2225, Art. 18(10); Mortgage Credit Directive 2017/17/EU, Art. 18(6).

³³ Вид. ЗЗКФУ из 2011. године, чл. 18 ст. 1 и 2.

³⁴ Тако и: Consumer Credit Directive (EU) 2023/2225, Art. 18(5).

За разлику од ранијег ЗЗКФУ из 2011. године, нови ЗЗКФУ из 2025. године изричито наглашава да се процена кредитне способности врши у интересу корисника.³⁵ Према томе, обавеза даваоца услуга да процени кредитну способност прописана је у циљу заштите корисника, како би се предупредила његова презадуженост, односно како би се банке одвратиле од праксе неодговорног одобравања кредита.³⁶ Из тога произлази да стандарди процене морају бити строжи, него што би били да банка процену врши само у сопственом интересу, како би себе заштитила од уласка у проблематичан кредитни однос.

Још једна новина јесте конкретизација показатеља и података на основу којих банка мора да врши процену кредитне способности. У овом погледу је ЗЗКФУ из 2025. године на први поглед противречан, јер с једне стране прописује да банка мора да узме у обзир „*све њоказатеље на основу којих се може закључити да ли ће корисник уредно испуњавати своје обавезе из ујовора*”, док с друге стране истовремено захтева од банке да процену врши „*на основу релевантних и њачних њодатака о њприходима и расходима корисника и друћим финансијским и економским околностима које су од значаја за ову њпроцену, водећи рачуна о њприроди, року оћиплатије и укућном ризику кредитњне услуге за корисника*”. Такво регулисање отвара питање да ли банка приликом процене кредитне способности треба да узме у обзир баш све показатеље, па и оне који се не тичу корисникових финансијских и економских околности (на пример, показатеље о здравственом стању или коришћењу медицинских услуга, ситуацији у браку, друштвеним односима),³⁷ или процену ипак треба ограничити само на његове финансијске и економске околности (на пример, висину, врсту и структуру прихода и расхода, имовинско стање, ниво задужености).³⁸ Једино што законодавац експлицитно забрањује јесте коришћење заштићених података о личности за сврхе процене кредитне способности,³⁹ али то свакако није довољно да разреши претходно постављену дилему.

Имајући у виду да је један од главних циљева новоуведених правила усклађивање са решењима Директиве (ЕУ) 2023/2225, код наведене дилеме предност треба дати тумачењу које је у складу са комунитарним правом. У

³⁵ ЗЗКФУ из 2025. године, чл. 23 ст. 3.

³⁶ N. Vardi, стр. 3; H.-W. Micklitz, P. Rott, Rn. 448. Вид. и: С. А. Weber, BGB § 505a Rn. 1, по коме правила о процени кредитне способности треба да спрече да потрошач преузме кредитну обавезу која превазилази његову финансијску способност испуњења.

³⁷ О употреби медицинских информација за процену кредитне способности корисника више вид. Laura Hobson Brown, „Final Rule: Using Medical Information in Determining Creditworthiness”, *Consumer Finance Law Quarterly Report* vol. 60, no. 4, 2006, стр. 665 и даље.

³⁸ ЗЗКФУ из 2025. године, чл. 23 ст. 5.

³⁹ ЗЗКФУ из 2025. године, чл. 23 ст. 6. Према томе, у односу на тачност процене будућих имовинских односа предност се даје заштити личних података корисника.

том погледу, Директива (ЕУ) 2023/2225 је јасна – банка процену кредитне способности базира искључиво на подацима који се тичу финансијских и економских околности корисника.⁴⁰ Притом је српски законодавац пропустио да нагласи да ти подаци морају бити неопходни и пропорционални природи, трајању, вредности и ризицима кредита, што значи да њихово прикупљање треба ограничити на оно што је нужно за конкретан случај одобравања кредита.⁴¹ Уместо тога, ЗЗКФУ из 2025. године захтева од банке само да води рачуна о природи, року отплате и укупном ризику кредитне услуге, али не прописује одговарајуће ограничење у том смислу.

Поставља се питање да ли банка треба да врши свеобухватно испитивање бонитета корисника, засновано на индивидуалном приступу. Иако би такав приступ омогућавао тачнију процену кредитне способности за сваког појединог корисника, он ипак изазива значајно више трошкове за банку. Отуда би требало сматрати да је испуњење обавезе банке да процени кредитну способност одређеног корисника довољно да она примени стандардизован поступак, који почива на унапред утврђеним, објективним правилима.⁴² Изузетак представљају ситуације када банка има конкретне разлоге за сумњу у кредитну способност одређеног корисника, који захтевају додатне, нестандартизоване провере.

Према новом решењу ЗЗКФУ из 2025. године, банка може да прибавља показатеље и податке на основу којих процењује кредитну способност на три начина: а) из релевантних и поузданих извора којима се може доказати веродостојност показатеља и података, б) од корисника финансијске услуге и в) увидом у базу података о задужености корисника. Такво правило представља значајну новину у односу на ЗЗКФУ из 2011. године, када је банка процену кредитне способности вршила искључиво на основу података које сам корисник достави и увида у базу података о задужености корисника. Дакле, по новом решењу, банка не само да може, него је и дужна да користи додатне изворе показатеља и података, поврх оних које јој достави корисник и који су доступни у бази података о задужености.⁴³ Ти извори могу да буду интерни – у оквиру саме банке, али и екстерни – изван банке.⁴⁴ Важно је нагласити да српски законодавац није ограничио круг извора које банке смеју да користе за потребе процене кредитне способности, под условом да

⁴⁰ Consumer Credit Directive (EU) 2023/2225, Recital 55, Art. 18(3). Исто решење прихвата и: Mortgage Credit Directive 2017/17/EU, Art. 20(1). Отуда, примера ради, у немачком праву банка не треба да испитује високо личне или интимне детаље живота корисника, већ само његове финансијске и економске околности. Вид. С. А. Weber, BGB § 505b Rn. 10.

⁴¹ Consumer Credit Directive (EU) 2023/2225, Art. 18(3).

⁴² С. А. Weber, BGB § 505b Rn. 3.

⁴³ Упор. С. А. Weber, BGB § 505b Rn. 2.

⁴⁴ С. Möller, BGB § 505b Rn. 6; С. А. Weber, BGB § 505b Rn. 14.

су они релевантни и поуздани, тако да се њима може доказати веродостојност података. У том смислу постоји битна разлика српског права у односу на комунитарно право, будући да Директива (ЕУ) 2023/2225 изричито забрањује банкама да користе друштвене мреже као екстерни извор података о кориснику.⁴⁵

ЗЗКФУ из 2025. године захтева од банке да на одговарајући начин провери показатеље и податке, укључујући документацију коју је могуће независно проверити (на пример, увидом у јавно доступни регистар, ако је реч о изводу из тог регистра).⁴⁶ Из таквог правила није јасно да ли је банка дужна да у сваком случају, систематски проверава тачност показатеља и података.⁴⁷ Чини се да би таква обавеза представљала претерано оптерећење, због чега треба сматрати да дужност провере постоји само ако банка посумња у поузданост одређених података, односно докумената. Према томе, банка не треба *a priori* да полази од тога да корисник покушава да је превари или да су достављени документи прикривени фалсификати, већ додатну проверу мора да предузме једино ако постоје очигледне индиције које стварају сумњу у тачност прибављених података.⁴⁸

Најзад, банка је дужна да процени кредитну способност корисника и да, у зависности од резултата процене, са њим закључи или одбије да закључи уговор о кредитним услугама најкасније у року од 15 радних дана од када јој је корисник доставио све тражене податке.⁴⁹ Изузетак постоји једино код стамбеног кредита, односно кредита обезбеђеног хипотеком, код кога банка може да продужи наведени рок за још 10 радних дана, под условом да о томе унапред обавести корисника, пре истека основног рока од 15 радних дана.⁵⁰

5. ЗАБРАНА ЗАКЉУЧЕЊА УГОВОРА СА КОРИСНИКОМ КОЈИ НИЈЕ КРЕДИТНО СПОСОБАН

Можда и најзначајнију новину у правном режиму процене кредитне способности представља увођење забране за банку да закључи уговор са корисником који није кредитно способан. Ранији ЗЗКФУ из 2011. године,

⁴⁵ Consumer Credit Directive (EU) 2023/2225, Art. 18(3).

⁴⁶ ЗЗКФУ из 2025. године, чл. 23 ст. 8.

⁴⁷ Упор. С. А. Weber, BGB § 505b Rn. 4; Claire Feldhusen, „Darlehensvertrag“, *Vertragsrecht und AGB-Klauselwerke* (Friedrich Graf von Westphalen, Rüdiger Pamp, Gregor Thüsing), С.Н. Beck, München 2025, Rn. 115.

⁴⁸ С. А. Weber, BGB § 505b Rn. 4 и 16. Када је реч о подацима које прибавља из других извора, осим од корисника и базе података о задужености корисника, банка не треба да их проверава ако је извор поуздан и не постоје разлози за сумњу.

⁴⁹ ЗЗКФУ из 2025. године, чл. 25 ст. 2.

⁵⁰ ЗЗКФУ из 2025. године, чл. 25 ст. 3.

није садржао такву забрану, због чега је обавеза процене кредитне способности било правило без одговарајуће санкције (тзв. правило „без зуба”, енгл. *toothless rule*). Такво решење је у литератури с правом критиковано, јер је банка слободно могла да закључи уговор о кредитним услугама и са корисником за кога процени да није кредитно способан. Како би се у тој ситуацији избегла евентуална одговорност за штету, сматрало се да је довољно ако банка пре закључења уговора упозори корисника да је резултат процене његове кредитне способности негативан, након чега је могла да са њим закључи уговор, под условом да он то и даље жели.⁵¹

Према новом решењу ЗЗКФУ из 2025. године, банка закључује уговор о кредитним услугама са корисником „само ако резултат процене кредитне способности указује на то да је вероватно да ће корисник испуњавати обавезе из уговора на начин и у роковима предвиђеним тим уговором” (чл. 25 ст. 1).⁵² Из тога произлази да је у супротном закључење уговора са корисником за банку забрањено.⁵³ Да би закључење уговора било дозвољено, потребно је да банка на основу процене кредитне способности утврди да ће корисник *вероватно* испуњавати обавезе у складу са уговором.⁵⁴ Према томе, није довољно само да банка није имала значајне разлоге да сумња у кредитну способност корисника, већ процена кредитне способности мора да се заснива на показатељима и подацима који указују на вероватан позитиван исход одобрења кредита.⁵⁵ То значи да у конкретном случају разлози у прилогу уредном испуњењу уговорених обавеза морају јасно да претежу у односу на разлоге за сумњу.⁵⁶

Иако формулација цитираног правила у том погледу није сасвим прецизна и потпуна, треба сматрати да забрана закључења уговора постоји увек када би резултат *правилне* процене кредитне способности указао на то да корисник вероватно неће испуњавати своје уговорне обавезе. Другим речима, ако је банка неправилно проценила кредитну способност и на основу тога погрешно утврдила да корисник јесте кредитно способан, треба сматрати да ни тада не сме да закључи уговор са њим. Једино таквим тумачењем могу да се остваре пуни ефекти забране закључења уговора, која служи да

⁵¹ Упор. С. А. Weber, BGB § 505a Rn. 8.

⁵² Тако и: Consumer Credit Directive (EU) 2023/2225, Art. 18(6); Mortgage Credit Directive 2017/17/EU, Art. 18(5)(a).

⁵³ Упор. М. Renner, стр. 1169; С. Möller, BGB § 505a Rn. 11; С. Feldhusen, Rn. 113. Упор. и: Federico Ferretti, „Peer-to-Peer Lending and EU Credit Laws: A Creditworthiness Assessment, Credit-Risk Analysis or... Neither of the Two?”, *German Law Journal* vol. 22, no. 1, 2021, стр. 107, који уместо забране закључења уговора говори о „дужности банке да одбије” одобрење кредита.

⁵⁴ С. А. Weber, BGB § 505a Rn. 3.

⁵⁵ М. Renner, стр. 1169; С. А. Weber, BGB § 505a Rn. 4.

⁵⁶ С. А. Weber, BGB § 505a Rn. 7.

заштити не само појединачног корисника од презадужености, него и финансијску стабилност, односно привреду у целини од масовног неодговорног одобравања кредита.

Конечно, правило по коме банка закључује уговор о кредитним услугама само ако постоји правилно спроведена позитивна процена кредитне способности, не значи да је банка обавезна да у том случају закључи уговор са корисником. Према томе, банка и даље има слободу да одбије закључење уговора са корисником који јесте кредитно способан.⁵⁷ Она једино више нема слободу, већ напротив обавезу да закључење уговора одбије, ако корисник није кредитно способан.

6. ПРАВО КОРИСНИКА НА ПРЕИСПИТИВАЊЕ ПРОЦЕНЕ И НЕГАТИВНЕ ОДЛУКЕ О ЗАКЉУЧЕЊУ УГОВОРА

У случају да банка одбије закључење уговора о кредитним услугама са корисником, ЗЗКФУ из 2025. године уводи нову обавезу банке да корисника у писаној форми без одлагања обавести о одбијању, а евентуално и о разлозима за одбијање, о подацима из базе података који су утицали на доношење негативне одлуке и о коришћењу профилисања и посебним правима корисника у том случају.⁵⁸ Начелно, корисник нема право да од банке захтева преиспитивање процене кредитне способности и њене одлуке да одбије закључење уговора. Једини изузетак у том погледу предвиђен је у ситуацији када је негативна одлука о закључењу уговора заснована на процени кредитне способности која је укључивала профилисање.⁵⁹

Профилисање подразумева примену аутоматизоване обраде личних података, у смислу Закона о заштити података о личности.⁶⁰ То, другим речима, значи да је банка процену кредитне способности извршила ослањајући

⁵⁷ Упор. F. Ferretti, стр. 107.

⁵⁸ ЗЗКФУ из 2025. године, чл. 25 ст. 4 и чл. 26. За постојање писане форме довољно је састављање обавештења у текстуалној форми, што значи да документ не мора испуњава захтев писмене или електронске форме, односно не мора да буде праћен својеручним или квалификованим електронским потписом. О текстуалној форми више вид.: Mirjana Radović, „Tekstualna forma („pismo, na papiru ili drugom trajnom nosaču podataka“) u srpskom i uoprednom pravu”, *Harmonius – Journal of Legal and Social Studies in South East Europe*, 2016, стр. 233 и даље.

⁵⁹ ЗЗКФУ из 2025. године, чл. 26.

⁶⁰ Закон о заштити података о личности, *Службени гласник РС*, бр. 87/2018, чл. 4 ст. 1 тач. 5: „‘профилисање’ је сваки облик аутоматизоване обраде који се користи да би се оценило одређено својство личности, посебно у циљу анализе или предвиђања радног учинка физичког лица, његовог економског положаја, здравственог стања, личних склоности, интереса, поузданости, понашања, локације или кретања.”

се на технологију, како би извела одређене закључке о економском положају, поузданости и другим карактеристикама корисника, које су релевантне за доношење одлуке о (не)закључењу уговора о кредитним услугама са њим. Српски законодавац предвиђа посебна права корисника увек када је одлука о одбијању закључења уговора заснована на процени кредитне способности, која је укључивала примену профилисања. Из тога произлази да је довољно ако је профилисање макар и делимично утицало на процену кредитне способности корисника, а преко тога и на одлуку о одбијању закључења уговора, да би корисник имао додатна права у односу на банку.

У случају примене профилисања корисник има посебно право да од банке захтева људску интервенцију,⁶¹ у смислу комуникације са физичким лицем (банкарским службеником), како не би био препуштен „на милост и немилост” технологији, односно вештачкој интелигенцији. Поменуто физичко лице дужно је да у име банке: а) пружи кориснику јасно и прецизно објашњење поступка процене кредитне способности и утицаја профилисања на резултат конкретне процене, б) кориснику да прилику да изрази свој став у том погледу и в) на захтев корисника преиспита процену кредитне способности и одлуке о одбијању закључења уговора. Након што банкарски службеник на захтев корисника преиспита процену кредитне способности која је укључивала профилисање, банка је и даље слободна да одбије закључење уговора са њим. Разлог се огледа у томе што нова правила ЗЗКФУ из 2025. године једино уводе забрану закључења уговора са корисником који није кредитно способан, али не и обавезу закључења уговора са сваким кредитно способним корисником.

7. ПРАВНЕ ПОСЛЕДИЦЕ ПОВРЕДЕ ПРАВИЛА О ПРОЦЕНИ КРЕДИТНЕ СПОСОБНОСТИ

Претходна излагања су показала да новоуведена правила о процени кредитне способности уређују обавезу процене кредитне способности, забрану закључења уговора са кредитно неспособним корисником, обавезу обавештавања корисника у случају одбијања закључења уговора и посебне обавезе када је процена кредитне способности вршена уз примену профилисања. Повреда било ког од наведених правила праћена је јавноправним санкцијама за банку.⁶² Наиме, за поступање супротно одредбама ЗЗКФУ из 2025. године или за неправилну примену тих одредби, банка ће се казнити

⁶¹ Consumer Credit Directive (EU) 2023/2225, Recital 56, Art. 18(8).

⁶² Н.-W. Micklitz, P. Rott, Rn. 452, према којима јавноправне санкције нису довољне из угла законодавног циља да заштити појединачног корисника од презадужености.

новчаном казном коју изриче Народна банка Србије.⁶³ За разлику од казнене одговорности банке, приватноправне последице повреде законских правила о процени кредитне способности нису тако свеобухватно регулисане. У том погледу, законодавац једино регулише одређене, иако не све, приватноправне последице за случај да банка закључи уговор о кредитним услугама са корисником услед неправилне процене његове кредитне способности (Табела 1, случајеви (Б1) и (Б2)).

Табела 1

	(1) Закључен је уговор са кредитно способним корисником	(2) Закључен је уговор са кредитно неспособним корисником	(3) Није закључен уговор са кредитно способним корисником	(4) Није закључен уговор са кредитно неспособним корисником
(А) Правилно је процењена кредитна способност	(А1) У складу са законом	(А2) Повреда забране закључења уговора	(А3) У складу са законом	(А4) У складу са законом
(Б) Неправилно је процењена кредитна способност	(Б1) Повреда обавезе процене, али не и забране закључења уговора	(Б2) Повреда обавезе процене и повреда забране закључења уговора	(Б3) Повреда обавезе процене, али слобода да се одбије закључење уговора	(Б4) Повреда обавезе процене, али у складу са забрањеном закључења уговора
(В) Није процењена кредитна способност	(В1) Повреда обавезе процене, али не и забране закључења уговора	(В2) Повреда обавезе процене и повреда забране закључења уговора	(В3) Повреда обавезе процене, али слобода да се одбије закључење уговора	(В4) Повреда обавезе процене, али у складу са забрањеном закључења уговора

Према изричитом законском правилу, ако банка неправилно процени кредитну способност корисника, па закључи уговор са њим (Табела 1, случајеви (Б1) и (Б2)), она начелно нема право да раскине уговор или да захтева измену уговора на штету корисника из разлога неправилне процене кредитне способности.⁶⁴ Изложено правило примењује се независно од тога да ли би правилна процена довела до резултата да је корисник био кредитно способан или да није био кредитно способан.⁶⁵ Другим речима, неправилност извршене процене кредитне способности сама за себе не утиче на пунова-

⁶³ ЗЗКФУ из 2025. године, чл. 72 ст. 1 у вези са чл. 62. Међутим, казнене санкције за повреду обавеза у вези са проценом кредитне способности нису довољне, јер се тиме не штити конкретан потрошач од презадужености и штете коју му банка проузрокује неодговорним одобравањем кредита.

⁶⁴ Упор. С. А. Weber, BGB § 505a Rn. 9.

⁶⁵ Упор. С. А. Weber, BGB § 505d Rn. 1.

жност закљученог уговора,⁶⁶ нити даје основ банци да тај уговор једнострано раскине или да захтева његову измену на штету корисника. Изузетак од овог начелног правила постоји ако је корисник свесно ускратио или лажно приказао податке на основу којих је банка процењивала кредитну способност. У том случају, банка има право да раскине уговор или да захтева његову измену на штету корисника.⁶⁷ Ако дође до спора, на банци је терет доказивања да је корисник свесно ускратио или лажно приказао податке за процену кредитне способности.

Иако се изложена правила примењују на случајеве када банка закључи уговор са корисником услед *неправилне процене* кредитне способности (Табела 1, случајеви (Б1) и (Б2)), требало би по аналогији начелно правило применити и на случајеве када банка закључи уговор са корисником, иако уопште није процењивала његову кредитну способност (Табела 1, случајеви (В1) и (В2)). Према томе, банка која није вршила процену кредитне способности корисника, али је са њим закључила уговор о кредитним услугама, не може на основу тога накнадно да раскине тај уговор, нити да тражи његову измену. Исто би по аналогији требало да важи за случај да је банка правилно проценила кредитну способност корисника и утврдила да он није кредитно способан, али је повредила прописану забрану и ипак закључила уговор са њим (Табела 1, случај (А2)).

Изложена правила представљају једине приватноправне последице различитих врста повреда правила о процени кредитне способности у ЗЗКФУ из 2025. године. Из тога произлази да законодавац уопште није уредио права корисника финансијске услуге у случају да банка повреди своје законом прописане обавезе и забране. С обзиром на то да у закону није изричито прописано да су приватноправне последице повреде правила о процени кредитне способности исцрпно регулисане, закључује се да на правне последице које нису директно или по аналогији покривене посебним правилима, треба примењивати општа правила грађанског, односно уговорног права. Ту спадају права корисника да захтева накнаду штете од банке, да раскине

⁶⁶ M. Renner, стр. 1169 и 1170; C. Möller, BGB § 505d Rn. 3.

⁶⁷ Интересантно је напоменути да се законодавац у наведеном случају одређује за право банке да раскине или измени уговор, иако је у питању превара коју чини корисник. Наиме, корисник који свесно ускрати или лажно прикаже податке за процену кредитне способности, то ради у намери да наведе банку да са њим закључи уговор о кредитним услугама. Отуда ће овде по правилу бити испуњене претпоставке за примену института преваре из члана 65 Закона о облигационим односима, а пре свега када је у питању лажно приказивање података. Као последицу преваре, банка би могла да захтева да се уговор са корисником поништи. За разлику од тога, ЗЗКФУ из 2025. године јој нуди могућност да уговор раскине или измени на штету корисника, чиме су заштићенији њени интереси. Међутим, поставља се питање да ли је такво решење оправдано, имајући у виду да овде корисник вероватно није кредитно способан, а банци се ипак дозвољава да уговор одржи на снази уз измене на његову штету.

уговор или евентуално да тражи поништај уговора због заблуде, ако је уговор закључио у погрешном уверењу да јесте кредитно способан, односно због преваре, ако је банка код њега изазвала заблуду да је кредитно способан или га је одржавала у таквој заблуди у намери да га наведе на закључење уговора.⁶⁸ Насупрот томе, корисник не би имао право да у оваквој ситуацији захтева од банке правичну измену уговора у своју корист (на пример, снижавање уговорене камате, и сл).⁶⁹

Према општим правилима Закона о облигационим односима, повреда обавезе може да доведе до одговорности банке за штету која је тиме проузрокована кориснику.⁷⁰ Пошто су обавезе и забране у вези са проценом кредитне способности прописане у интересу корисника, а у циљу његове заштите од презадужености и неодговорног одобравања кредита, из тога недвосмислено произлази да банка повредом тих обавеза и забрана може да му проузрокује штету.⁷¹ Примера ради, банка која је неправилно проценила да је корисник кредитно способан, иако би правилна процена довела до резултата да он није кредитно способан, па је са њим закључила уговор о кредиту који он не може уредно да отплаћује, проузрокује кориснику штету у виду додатних обавеза плаћања које проистичу из његове доцње са отплатом, попут накнаде трошкова наплате и друге штете коју би банка имала право да накнади због дужникове доцње.⁷² Пошто ЗЗКФУ из 2025. године није искључио наведену последицу, корисник у описаном случају може да стекне захтев за накнаду штете од банке по општим правилима облигационог права.⁷³ Изузетак би постојао ако је корисник свесно ускратио или лажно приказао податке на основу којих је банка процењивала кредитну способност, те је на тај начин допринео својој штети.⁷⁴ Важно је нагласити да корисничко право на накнаду штете постоји и ако се он определи за раскид уговора са банком због повреде обавезе процене кредитне способности и забране закључења уговора. Тада би корисничкова штета могла да се састоји, између осталог, у обавези плаћања накнаде за превремену отплату, због чега корисник у крајњем исходу не би морао да плати банци ту накнаду.⁷⁵

⁶⁸ Повреда обавеза у вези са проценом кредитне способности корисника не чини уговор ништавим. Вид. С. А. Weber, BGB § 505d Rn. 7.

⁶⁹ За разлику од тога, немачко право изричито прописује измену уговора у правцу снижења уговорене камате у случају да банка повреди своју обавезу процене кредитне способности. Вид. немачки BGB, § 505d(1).

⁷⁰ ЗОО, чл. 262 ст. 2.

⁷¹ Упор. F. Ferretti, стр. 107.

⁷² Упор. M. Renner, стр. 1173; С. А. Weber, BGB § 505d Rn. 1 и 15.

⁷³ С. А. Weber, BGB § 505d Rn. 1 17.

⁷⁴ M. Renner, стр. 1172; С. А. Weber, BGB § 505d Rn. 1; С. Möller, BGB § 505a Rn. 7 и С. Möller, BGB § 505d Rn. 12.

⁷⁵ У немачком праву је изричито прописано ослобођење корисника од обавезе плаћања накнаде за превремену отплату у случају када је банка повредила обавезе у вези са проценом

Најзад, поставља се питање каква су права корисника ако банка није или је неправилно проценила кредитну способност корисника, па је одбила да са њим закључи уговор, иако је он кредитно способан (Табела 1, случајеви (Б3) и (В3)). Према ЗЗКФУ из 2025. године, осим права да добије обавештење и евентуалног права да захтева преиспитивање процене и одлуке због примене профилисања, корисник нема друга права против банке, јер је она слободна да са њим не закључи уговор чак и када је он кредитно способан.⁷⁶ Другим речима, корисник нема право на кредит, односно кредитну услугу, што значи да не постоји обавеза банке да му ту услугу пружи. Отуда би овде банка једино могла да буде одговорна за штету због несавесног вођења преговора у смислу члана 30 став 3 Закона о облигационим односима. Према том правилу, банка одговара кориснику за штету коју му проузрокује ако без основаног разлога одустане од намере да са њим закључи уговор. У том погледу постоји ризик да би неправилна процена кредитне способности, која је довела до резултата да корисник није кредитно способан, иако би правилна процена значила да он јесте кредитно способан, могла да се третира као одустанак од закључења уговора без оправданог разлога, нарочито имајући у виду да неправилна процена представља повреду законских обавеза банке.

8. ЗАКЉУЧАК

Институт процене кредитне способности на основу нових правила ЗЗКФУ из 2025. године постаје далеко значајнији механизам заштите корисника финансијске, односно кредитне услуге од прекомерног задуживања и праксе неодговорног одобравања кредита. Кључну новину у том погледу чини увођење забране закључења уговора са корисником за кога резултат правилне процене кредитне способности покаже да није вероватно да ће уредно испуњавати обавезе из уговора. Поред тога, законодавац је увео могућност процене заједничке кредитне способности више корисника који заједно подносе захтев за закључење уговора, прецизирао је да се обавеза процене врши у интересу корисника са циљем спречавања његове презадужености и неодговорног одобравања кредита, прописао је да се процена врши не само на основу података прибављених од корисника и из базе података о задужености, него и из других извора, а предвидео је и посебна права корисника када је процена кредитне способности заснована на профилисању. Међутим, иако је регулисање овог института детаљније и свеобухватније него раније, постоје бројна питања, која остављају простор за различита тумачења. Тако је,

кредитне способности. Вид. немачки BGB, § 505d(1); C. A. Weber, BGB § 505d Rn. 1 и 9; M. Renner, стр. 1173; C. Möller, BGB § 505d Rn. 5 и 8.

⁷⁶ C. A. Weber, BGB § 505a Rn. 4.

примера ради, недовољно јасно истакнуто проширење домена примене правила о процени кредитне способности на недозвољено прекорачење рачуна, док је круг података и показатеља на којима банка треба да заснива процену контрадикторно уређен, па остаје спорно да ли он треба да буде ограничен само на податке и показатеље који се тичу корисникових финансијских и економских околности или треба да обухвати све релевантне податке и показатеље.

Имајући у виду да је један од циљева нових правила ЗЗКФУ из 2025. године био усклађивање са комунитарним правом, уочава се да у појединим аспектима српски режим одступа од решења релевантних директива Европске уније. Као главни пример одступања истиче се примена обавезе процене кредитне способности приликом сваког повећања кредитног задужења, а не само када је повећање значајно, као и допуштеност коришћења друштвених мрежа као извора података на којима банка заснива своју процену. Коначно, можда и највећа недореченост регулативе процене кредитне способности тиче се приватноправних последица повреде прописаних обавеза и забрана. У том погледу, законодавац једино помиње услове за право банке да раскине или измени уговор који је закључен са корисником чија је кредитна способност неправилно процењена, док су остале приватноправне последице, попут права корисника да раскине уговор, да захтева накнаду штете, и сл., остале без посебног уређења. С обзиром на то да ЗЗКФУ из 2025. године није исцрпно регулисао приватноправне последице повреде правила о процени кредитне способности, закључује се да остале последице нису искључене и да би могле да постоје на основу општих правила облигационог права.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

- Adam J. Levitin, „The New Usury: The Ability-to-Repay Revolution in Consumer Finance”, *George Washington Law Review* vol. 92, no. 2, 2024.
- Christoph Andreas Weber у: Hartmut Oetker (Hrsg.), *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch*, Band 2, 9. Auflage, C.H. Beck, München 2023.
- Claire Feldhusen, „Darlehensvertrag”, *Vertragsrecht und AGB-Klauselwerke* (Friedrich Graf von Westphalen, Rüdiger Pamp, Gregor Thüsing), C.H. Beck, München 2025.
- Cosima Möller, „BGB § 505a Pflicht zur Kreditwürdigkeitsprüfung bei Verbraucherdarlehensverträgen”, *BeckOK BGB* (Wolfgang Hau, Roman Poseck), 74. Edition, C.H. Beck, München 2025.
- Directive (EU) 2023/2225 of the European Parliament and of the Council of 18 October 2023 on credit agreements for consumers and repealing Directive 2008/48/EC – Consumer Credit Directive (EU) 2023/2225, *Official Journal of the European Union* L 2023/2225, 30.10.2023.
- Directive 2014/17/EU of the European Parliament and of the Council of 4 February 2014 on credit agreements for consumers relating to residential immovable property and amending Directives 2008/48/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No

- 1093/2010 (са последњим изменама из 2023. године) – Mortgage Credit Directive 2017/17/EU, *Official Journal of the European Union* L 60, 28.2.2014.
- Federico Ferretti, „Peer-to-Peer Lending and EU Credit Laws: A Creditworthiness Assessment, Credit-Risk Analysis or... Neither of the Two?“, *German Law Journal* vol. 22, no. 1, 2021.
- Hans-W. Micklitz, Peter Rott, „§ 53 Verbraucherschutz“, *Handbuch des EU-Wirtschaftsrechts* (Markus Ludwigs), Band 1, C.H. Beck, München 2025.
- Iveta Lajosova, „Assessment of the Consumer’s Ability to Repay a Consumer Loan“, *Technium Social Sciences Journal* 44/2023.
- John Pottow, „Ability to Pay“, *Berkeley Business Law Journal* vol. 8, no. 2, 2011.
- Laura Hobson Brown, „Final Rule: Using Medical Information in Determining Creditworthiness“, *Consumer Finance Law Quarterly Report* vol. 60, no. 4, 2006.
- Mirjana Radović, „Tekstualna forma („pismo, na papiru ili drugom trajnom nosaču podataka“) u srpskom i uporednom pravu“, *Harmonius – Journal of Legal and Social Studies in South East Europe*, 2016.
- Moritz Renner у: Stefan Grundmann (Hrsg.), *Bankvertragsrecht: Grundlagen und Commercial Banking – Kommentar*, Band 1, De Gruyter, Berlin – Boston 2020.
- Мирјана Радовић, *Плајини њромеј – Право банкарских љлајиних услуја*, Универзитет у Београду – Правни факултет, Београд 2016.
- Nakita Q. Cuttino, „Presumption of Creditworthiness“, *Michigan Law Review* 2025 (forthcoming), <https://ssrn.com/abstract=5169842>.
- Noah Vardi, *Creditworthiness and ‘Responsible Credit’: A Comparative Study of EU and US Law*, Leiden (The Netherlands) 2022.
- Patricia A. McCoy, Susan M. Wachter, „Why the Ability-to-Repay Rule Is Vital to Financial Stability“, *Georgetown Law Journal* vol. 108, no. 3, 2020.
- Закон о заштити корисника финансијских услуга – ЗЗКФУ из 2011. године, *Службени љласник РС*, бр. 36/2011, 139/2014.
- Закон о заштити корисника финансијских услуга – ЗЗКФУ из 2025. године, *Службени љласник РС*, бр. 19/2025.
- Закон о заштити података о личности, *Службени љласник РС*, бр. 87/2018.
- Закон о облигационим односима – ЗОО, *Службени лисљ СФРЈ*, бр. 29/78, 39/85, 45/89 и 57/89, *Службени лисљ СРЈ*, бр. 31/93, *Службени лисљ СЦГ*, бр. 1/2003 и *Службени љласник РС*, бр. 18/2020.
- Немачки BGB (*Bürgerliches Gesetzbuch*) од 2.1.2002. године, са последњим изменама из 2025. године, доступно на: <https://www.gesetze-im-internet.de/bgb/BGB.pdf>.
- Образложење Предлога закона о заштити корисника финансијских услуга од 25.11.2024. године, доступно на: http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/cir/pdf/predlozi_zakona/14_saziv/2813-24.pdf.

Mirjana Z. Radović
University of Belgrade
Faculty of Law Belgrade
mirjanam@ius.bg.ac.rs
ORCID ID: 0000-0003-1700-6495

New Rules on Creditworthiness Assessment for Financial Services Users

Abstract: *This paper provides a detailed analysis of the rules introduced by the 2025 Law on the Protection of Financial Service Users, which regulate the assessment of the creditworthiness of financial service users. The first part of the paper is introductory in nature and contains an explanation of the concept of creditworthiness, considering its evolution from a subjective to an objective understanding. The second part presents the legislative approach to regulating creditworthiness assessment in Serbia from the adoption of the Law on Obligations to the present day. The third section examines the bank's obligation to assess users' creditworthiness, particularly focusing on changes to the scope of application of this obligation and how it is defined. The fourth section addresses the prohibition, introduced in the new law, that prevents banks from entering into credit services agreements with users who are not creditworthy. The fifth section analyses the legal position of a user whose creditworthiness assessment involved profiling. The final sixth part sets out the legal consequences of violating the new creditworthiness assessment rules from the perspectives of both banks and financial service users. Overall, the author concludes that the new law has improved the regulatory framework governing creditworthiness assessment, making this a significantly more important mechanism for consumer protection. However, numerous issues remain that require consistent interpretation and application.*

Keywords: *Credit, Credit Services, Creditworthiness, Creditworthiness Assessment, Protection of Financial Service Users.*

Датум пријема рада: 22. 12. 2025.

Датум прихватања рада: 15. 1. 2026.